Zajrzyj do danych

INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH
Państwowy Instytut Badawczy

MIĘDZYNARODOWE BADANIA KOMPETENCJI

Michał Sitek, Krzysztof Biedrzycki

Praktyki czytelnicze dorosłych w Polsce

W analizie wykorzystano dane z badania

PIAAC

Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita Polska

Dofinansowane przez Unię Europejską

Co trzecia dorosła osoba w Polsce nigdy nie sięga po książki, a regularnie czyta je mniej niż co czwarta. **Na tle Europy Polska wypada pod tym względem słabo**. Dorośli czytają jednak nie tylko książki: ponad połowa co najmniej raz w tygodniu czyta korespondencję, a wielu styka się z tekstem przede wszystkim w pracy. **Osoby częściej czytające osiągają wyższe wyniki w zakresie rozumienia tekstu i częściej pracują w zawodach wymagających kontaktu z tekstem**. Związek czytania z zarobkami jest słabszy niż z kompetencjami: po uwzględnieniu wykształcenia i charakteru wykonywanej pracy przestaje być istotny statystycznie. Praktyki czytelnicze są silnie związane z wykształceniem i wykonywaną pracą, a **liczba książek w domu rodzinnym wyraźnie wiąże się z czytaniem w dorosłości**, niezależnie od wykształcenia zdobytego później.

Celem tego opracowania jest:

- pokazanie, jak często dorośli w Polsce czytają książki na tle innych krajów europejskich,
- przedstawienie, co i jak czytają dorośli, oraz kto czyta częściej, a kto rzadziej,
- opisanie, jak praktyki czytelnicze wiążą się z kompetencjami, pracą, zarobkami i zadowoleniem z życia.

Badanie PIAAC a czytanie dorosłych

Według badań Biblioteki Narodowej w 2023 roku co najmniej jedną książkę przeczytało 43% osób w wieku 15 lat i więcej, a w latach 2024 i 2025 – po 41% (Chymkowski i in., 2026; Motrenko i in., 2025; Zasacka i in., 2024). Dorośli czytają jednak nie tylko książki. Codziennie stykają się z wieloma rodzajami tekstów: publikacjami internetowymi, e-mailami, instrukcjami, dokumentami urzędowymi.

PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies) nie jest badaniem czytelnictwa książek. Czytanie jest w nim jednym z wymiarów wykorzystywania umiejętności przez dorosłych, obok m.in. pisania, umiejętności matematycznych i korzystania z technologii cyfrowych. Badanie pyta o częstość czytania sześciu rodzajów tekstów (instrukcji, korespondencji, prasy, książek, podręczników i dokumentów finansowych), osobno w pracy i poza nią, i zestawia odpowiedzi z kompetencjami (mierzonymi testem), pracą zawodową i zarobkami.

Badacze i badaczki Biblioteki Narodowej od lat podkreślają, że czytanie książek jest jedną z wielu praktyk czytelniczych dorosłych, a wskaźnik czytelnictwa książek obejmuje tylko fragment kontaktu z tekstem. PIAAC nie zastępuje więc badań czytelnictwa, lecz je uzupełnia: pozwala zadać inne pytania.

PIAAC osobno mierzy **rozumienie tekstu** (*literacy*) i **praktyki czytelnicze**, czyli częstość korzystania z różnych rodzajów tekstów. Pierwsze mierzone jest testem, drugie – na podstawie deklaracji respondentów. W opracowaniu zestawiamy oba wymiary, ale ich nie utożsamiamy. Częste czytanie książek nie oznacza automatycznie wysokich kompetencji, a wysoki wynik testu nie oznacza, że ktoś dużo czyta.

W Polsce badanie PIAAC zrealizowano od września 2022 roku do kwietnia 2023 roku na próbie około 5 tys. osób w wieku 16–65 lat.

Polska na tle Europy

Odsetek osób czytających może się różnić w zależności od badania. Znaczenie ma to, jakie grupy są objęte badaniem i w jaki sposób pyta się o czytanie. Widać to nawet przy pytaniu o czytanie książek, które wydaje się proste. W badaniu EU-SILC respondenci są pytani, czy przeczytali co najmniej jedną książkę w ciągu ostatniego roku. W 2022 roku pozytywnie na to pytanie odpowiedziało 55% dorosłych w Polsce, przy średniej UE 53%. W badaniach Biblioteki Narodowej pytanie jest podobne, ale deklaracje są dodatkowo weryfikowane prośbą o wymienienie tytułów. Mierzony w ten sposób odsetek czytających książki wyniósł 43% w 2023 roku. Inaczej pyta GUS w badaniu „Uczestnictwo ludności w kulturze" – respondenci odpowiadali, czy przeczytali lub odsłuchali co najmniej jedną książkę. W 2024 roku zadeklarowało to 60% osób (GUS, 2025). W PIAAC pytanie jest jeszcze inne: nie dotyczy liczby książek ani minionego roku, lecz tego, jak często sięga się po książki w życiu codziennym. Odsetek osób, które nie wybrały odpowiedzi „nigdy", wynosi w Polsce 68% (obejmuje on także osoby sięgające po książki rzadziej niż raz w miesiącu).

Nie oznacza to, że któreś z tych badań daje błędne wyniki. Każde mierzy co innego: EU-SILC – uczestnictwo w kulturze, Biblioteka Narodowa – deklarowane czytelnictwo książek, GUS – kontakt z książką w wersji drukowanej lub dźwiękowej, a PIAAC – częstość sięgania po książki w życiu codziennym. Różnią się też badane populacje[1]. Dlatego liczb z różnych badań nie należy zestawiać ze sobą wprost. Porównywać można natomiast pozycje krajów: w obu badaniach międzynarodowych, EU-SILC i PIAAC, kolejność krajów jest podobna.

Wśród 22 krajów europejskich uczestniczących w PIAAC Polska pod względem czytelnictwa wypada słabo (wykres 1). Po książki nie sięga nigdy 32% dorosłych w Polsce; więcej osób nieczytających mają tylko Włochy, Litwa, Portugalia i Chorwacja. Przewaga Węgier i Słowacji nad Polską widoczna jest w PIAAC, natomiast w badaniu EU-SILC oba te kraje wypadają słabiej niż Polska.

Jeszcze wyraźniej Polska odstaje od innych krajów pod względem regularnego czytania. Raz w tygodniu lub częściej czyta książki 23% dorosłych w Polsce. Tyle samo regularnie czytających

[1] PIAAC obejmuje osoby w wieku 16–65 lat, EU-SILC – 16 lat i więcej, a badania Biblioteki Narodowej i GUS – 15 lat i więcej.

jest we Włoszech, a mniej tylko w Chorwacji. W krajach nordyckich, w Estonii i w Szwajcarii odsetek ten wynosi od 42% do 48%, jest więc mniej więcej dwa razy wyższy. Najliczniejszą grupę tworzą w Polsce osoby, które sięgają po książki rzadziej niż raz w tygodniu (45%). Wielu Polaków czyta bardzo rzadko: rzadziej niż raz w miesiącu robi to 26% dorosłych (najwięcej spośród 22 krajów), a codziennie – tylko 7%, najmniej w całym zestawieniu.

Wykres 1. Jak często dorośli w Europie sięgają po książki?

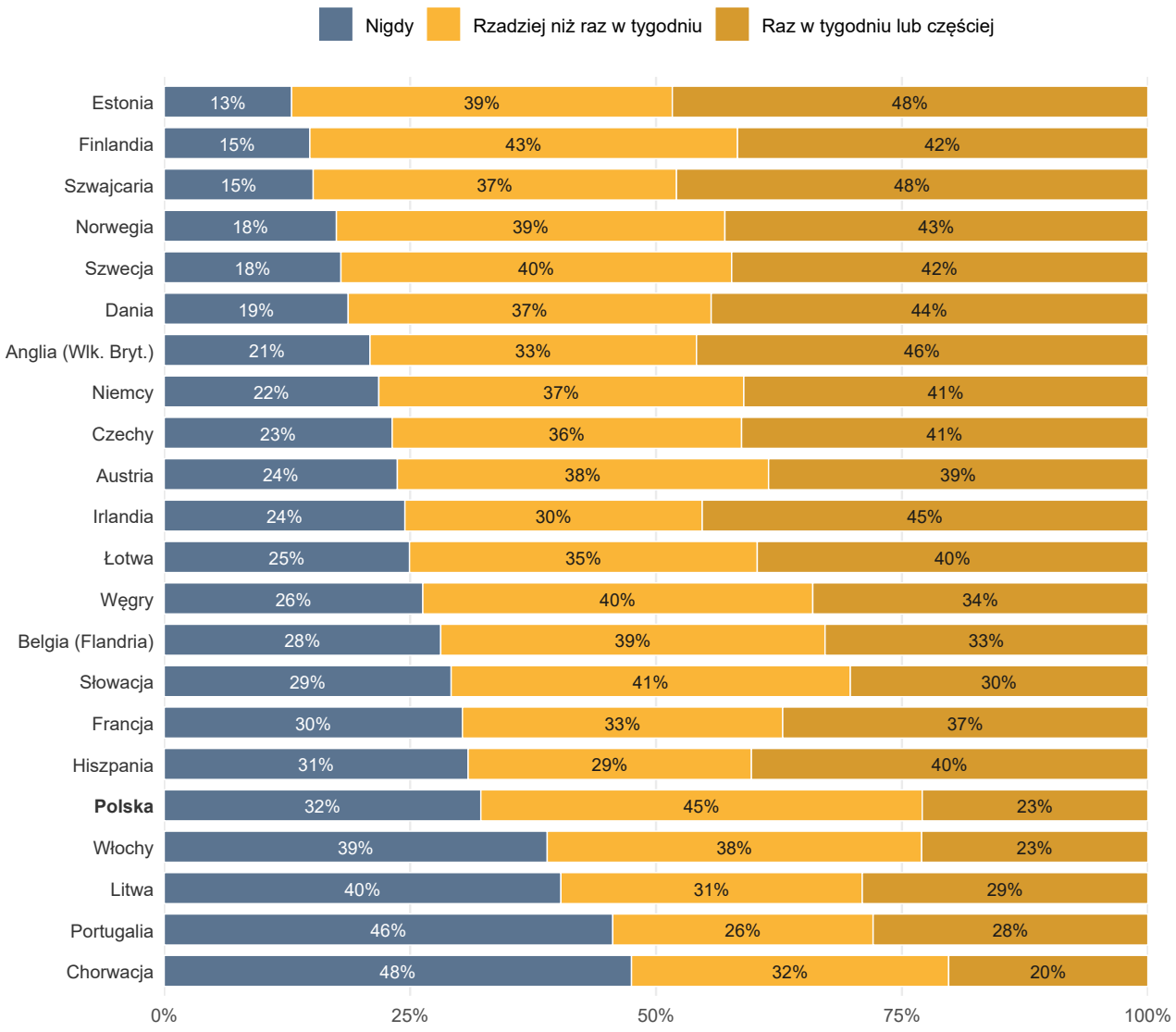

Rozkład odpowiedzi osób w wieku 16–65 lat na pytanie o częstość czytania książek (beletrystyki lub literatury faktu) w życiu codziennym. Pięć kategorii odpowiedzi połączono w trzy (zob. „O danych"). Kraje uporządkowano według odsetka osób, które nigdy nie sięgają po książki. Belgię reprezentuje Flandria, a Wielką Brytanię – Anglia. Wykres nie obejmuje Holandii, która nie udostępniła zbioru danych. Błędy standardowe odsetków nie przekraczają 1,5 punktu procentowego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PIAAC 2023.

Co i jak czytają dorośli w Polsce?

Dla wielu dorosłych czytanie książek kończy się wraz ze szkołą. W badaniach Biblioteki Narodowej za lata 2023 i 2024 od 56% do 60% osób nieczytających książek deklarowało, że czytały je wyłącznie w szkole lub na studiach (Motrenko i in., 2025; Zasacka i in., 2024).

W debacie publicznej o czytaniu dorosłych uwaga skupia się zwykle na książkach. Co trzecia dorosła osoba w Polsce nigdy nie sięga po książki, ale ponad połowa co najmniej raz w tygodniu czyta korespondencję. Sporo wiemy też o praktykach czytelniczych dzieci i młodzieży – czytanie jest w ich przypadku silnie powiązane ze szkołą i najczęściej jest widziane przez pryzmat kontaktu ze szkolną lekturą i rozumieniem tekstu literackiego (Biedrzycki, 2025). **Czytanie dorosłych ma inny charakter: jest bardziej zróżnicowane, silniej związane z pracą zawodową i rzadziej skupione na książce**.

PIAAC pyta o sześć rodzajów tekstów wykorzystywanych w życiu codziennym: instrukcje, korespondencję (listy, notatki i e-maile), prasę (w tym newslettery), książki (beletrystykę i literaturę faktu), podręczniki i dokumentację oraz dokumenty finansowe (wykres 2). Spośród tych form kontaktu z tekstem najpowszechniejsza jest korespondencja: raz w tygodniu lub częściej czyta ją 53% dorosłych (w tym 27% codziennie), a nigdy nie robi tego tylko 13%. Książki wypadają zupełnie inaczej: raz w tygodniu lub częściej czyta je 23% dorosłych, a nigdy nie czyta co trzecia osoba. Rzadziej niż po książki dorośli sięgają jedynie po podręczniki i dokumentację. Instrukcje i dokumenty finansowe czyta zdecydowana większość dorosłych, ale zwykle rzadziej niż raz w tygodniu. Czytanie prasy zajmuje pozycję pośrednią.

Wykres 2. Jak często dorośli w Polsce czytają różne rodzaje tekstów?

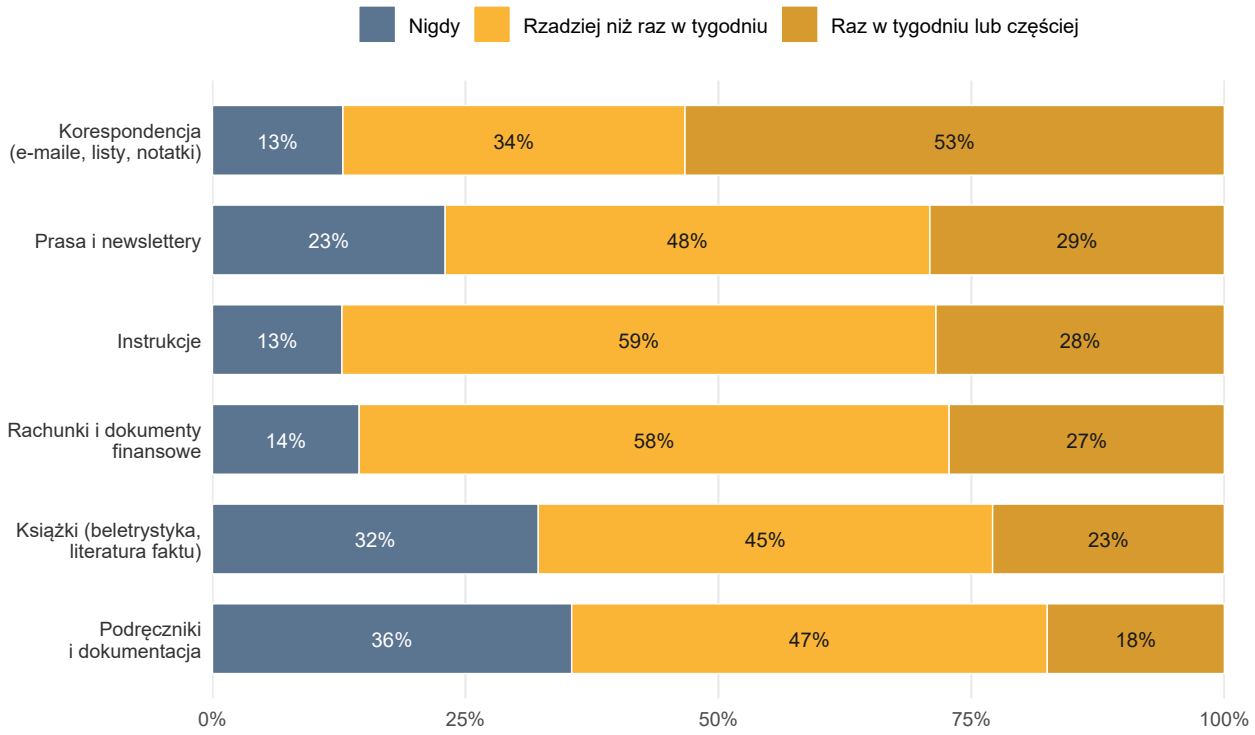

Cała próba, *N* ≈ 5000 osób w wieku 16–65 lat. Wykres pokazuje częstość czytania różnych rodzajów tekstów poza pracą. Pięć kategorii odpowiedzi połączono w trzy (zob. „O danych").

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PIAAC 2023.

Nie jest to polska specyfika. We wszystkich krajach uczestniczących w drugim cyklu badania PIAAC czytanie książek należy do rzadszych praktyk tekstowych, a czytanie korespondencji i prasy jest znacznie częstsze.

Osoby, które często czytają książki, zwykle częściej sięgają też po prasę i inne teksty. Korespondencja jest przy tym praktyką najpowszechniejszą, ale i jej częstość wyraźnie zależy od wykształcenia. Wśród osób z wyższym wykształceniem niemal połowa czyta listy, notatki i e-maile codziennie, podczas gdy wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym robi to 14%. Pytanie PIAAC, z którego pochodzą te dane, dotyczy czytania poza pracą: respondentów proszono o pominięcie czytania wykonywanego w ramach pracy. Różnica ta nie odzwierciedla więc wymagań zawodowych, lecz szersze zróżnicowanie kontaktu z tekstem w życiu codziennym.

Praktyki czytelnicze zmieniają się wraz z wiekiem. Młodzi dorośli częściej sięgają po podręczniki i dokumentację, co wiąże się z edukacją formalną. Po zakończeniu nauki ta forma kontaktu z tekstem szybko zanika. Wśród osób w wieku 55 lat i więcej codziennie czyta podręczniki i dokumentację 2% badanych, wobec 25% w grupie 16–24 lata. Odmienny wzorzec dotyczy

korespondencji, którą najczęściej czytają osoby w wieku największej aktywności zawodowej. Czytanie książek najczęściej deklarują młodsi dorośli, rzadziej osoby w średnim wieku.

W dorosłym życiu kontakt z tekstem w dużej mierze odbywa się poza książkami. W dalszej części pokażemy, że szeroki kontakt z tekstem, obejmujący zarówno książki, jak i codzienne praktyki czytelnicze związane z nauką i pracą, wiąże się z wyższym poziomem kompetencji i z rodzajem wykonywanej pracy.

Kto czyta? Dom rodzinny, wykształcenie i płeć

To, jak czytamy jako dorośli, może być częściowo związane z tym, w jakim środowisku dorastaliśmy. PIAAC pozwala przyjrzeć się temu zjawisku dzięki pytaniu o liczbę książek, które znajdowały się w domu respondenta, gdy miał 14 lat[2]. Ta liczba wiąże się z praktykami czytelniczymi w dorosłości, niezależnie od wykształcenia zdobytego później. Osoba wychowana w domu z ponad 100 książkami czyta w dorosłości wyraźnie częściej niż ta, u której było ich 10 lub mniej, nawet jeśli obie mają ten sam poziom wykształcenia. **Czytanie jest zatem nie tylko kwestią edukacji, lecz także elementem środowiska kulturowego, w którym kształtują się nawyki czytelnicze**.

W opracowaniu poświęconym uczniom (Biedrzycki, 2025) pokazano, że doświadczenia czytelnicze z dzieciństwa wiążą się z wynikami uczniów. Badania PIRLS i PISA wskazują, że dzieci wychowujące się w domach z większą liczbą książek lepiej radzą sobie z czytaniem (Kaźmierczak i Bulkowski, 2023, 2024). Dane PIAAC sugerują, że ślad tych doświadczeń jest widoczny także w dorosłości.

Zależność ta nie narasta równomiernie (wykres 3). Wśród osób, które miały w domu nie więcej niż 25 książek, regularnie czyta mniej więcej co ósma (12%); w grupie 26–100 książek – co czwarta (26%), a wśród tych, które miały ich 101–200 – niemal połowa (48%). Powyżej 200 książek odsetek regularnie czytających rośnie już tylko nieznacznie.

[2] Pytanie o liczbę książek w domu rodzinnym jest standardowo używane w badaniach edukacyjnych. Mimo że opiera się na pamięci respondenta, jego rzetelność jest wysoka: w niemieckim badaniu panelowym PIAAC-L pomiar powtórzony po trzech latach dał korelację $\rho = 0{,}74$ (Sieben i Lechner, 2019).

Wykres 3. Czy doświadczenia z dzieciństwa wiążą się z czytaniem w dorosłości?

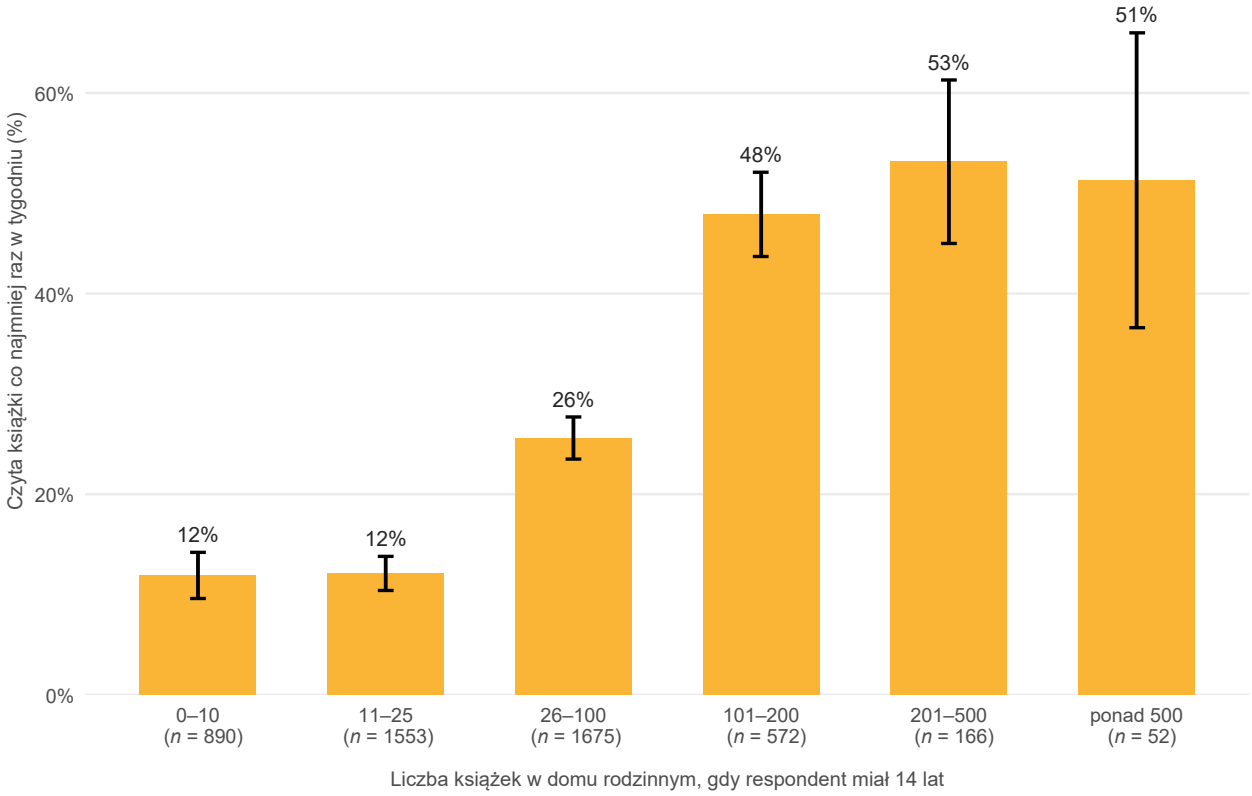

Odsetek osób czytających książki co najmniej raz w tygodniu według liczby książek, które były w domu rodzinnym, gdy respondent miał 14 lat. *N* = 4908. Liczebność grup podano przy etykietach osi. Najmniejsza grupa (ponad 500 książek) liczy 52 osoby, dlatego jej oszacowanie jest mało precyzyjne. Kreski oznaczają 95-procentowe przedziały ufności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PIAAC 2023.

Obok doświadczeń z dzieciństwa z częstszym sięganiem po książki wiąże się **własne wykształcenie**, przede wszystkim ukończenie studiów. Co najmniej raz w tygodniu czyta książki 41% osób z wyższym wykształceniem, 24% osób z wykształceniem średnim lub policealnym i tylko 8% osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Grupy te różnią się też wiekiem oraz proporcją kobiet i mężczyzn. Gdy porównamy je tak, jakby miały taki sam skład pod względem wieku i płci, różnice pozostają prawie takie same[3].

Różnica między kobietami a mężczyznami dotyczy przede wszystkim książek: kobiety czytają je regularnie niemal dwa razy częściej (30% kobiet wobec 16% mężczyzn czytających książki co najmniej raz w tygodniu) (wykres 4). Wynik ten potwierdzają dane EU-SILC dla Polski: kobiety znacznie rzadziej należą do grupy nieczytających (33% kobiet wobec 60% mężczyzn) i ponad dwukrotnie częściej czytają co najmniej 10 książek rocznie (24% wobec 10%). Ten sam kierunek różnicy występuje we wszystkich przywołanych wcześniej badaniach, mimo że każde pyta o co

[3] Po wyrównaniu składu wieku i płci odsetki czytających co najmniej raz w tygodniu wynoszą odpowiednio 45%, 23% i 9% (oszacowania brzegowe z modelu regresji logistycznej). Po książki nigdy nie sięga 10% osób z wyższym wykształceniem, 26% ze średnim lub policealnym i 51% z zasadniczym zawodowym.

innego: według badania GUS w 2024 roku co najmniej jedną książkę przeczytało lub odsłuchało 71% kobiet i 48% mężczyzn, a w badaniach Biblioteki Narodowej w 2025 roku czytanie zadeklarowało 47% kobiet i 34% mężczyzn.

Wykres 4. Czy kobiety i mężczyźni czytają książki równie często?

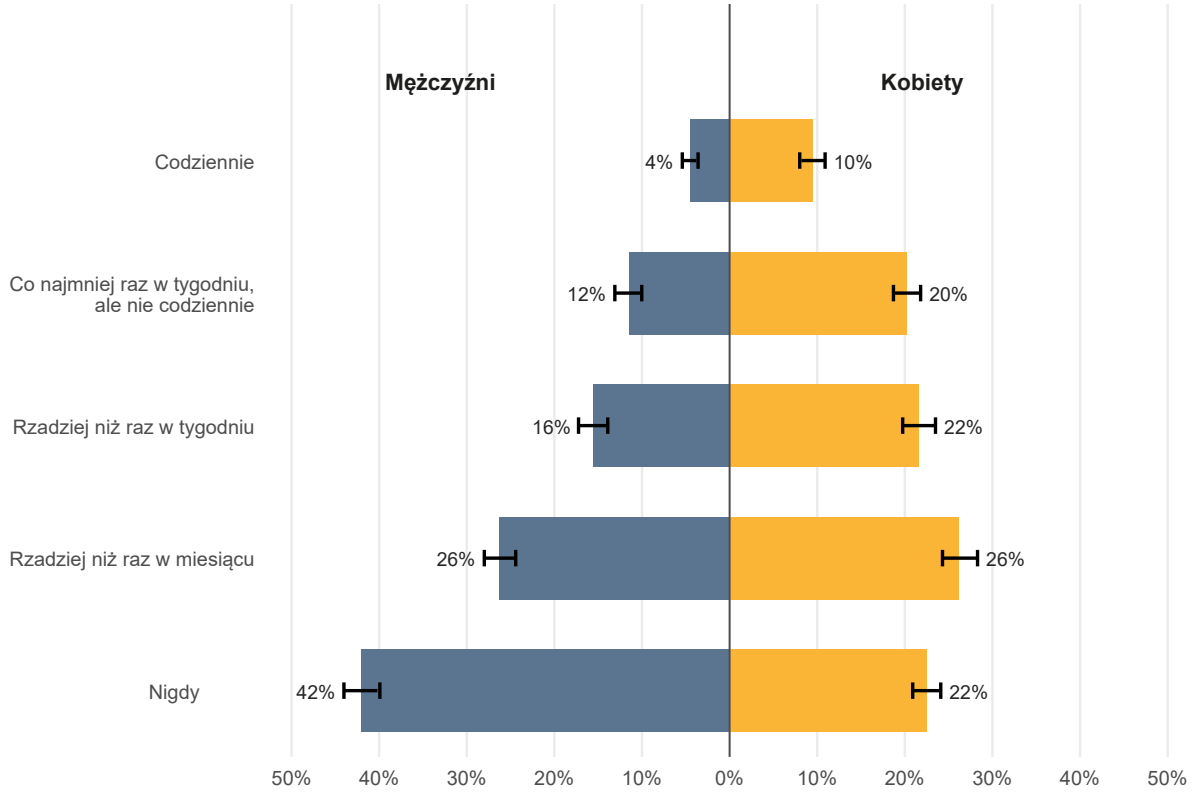

Rozkład odpowiedzi na pytanie o częstość czytania książek w życiu codziennym według płci. Cała próba, $N \approx 5000$. Kreski oznaczają 95-procentowe przedziały ufności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PIAAC 2023.

Gdy mowa o czytaniu korespondencji poza pracą, różnice między płciami są mniejsze, a w przypadku czytania korespondencji w pracy kierunek się odwraca: częściej sięgają po nią mężczyźni. Wielkość tej różnicy zależy od grupy zawodowej: jest duża wśród średnio wykwalifikowanych pracowników fizycznych, a mniejsza i na granicy istotności statystycznej wśród menedżerów, specjalistów i techników. Wśród średnio wykwalifikowanych pracowników biurowych i usług różnica jest nieistotna statystycznie, a wśród osób wykonujących prace proste nie występuje wcale. Nie jest to zatem jedna różnica obecna we wszystkich zawodach, lecz zróżnicowanie związane z charakterem wykonywanej pracy[4].

[4] Analizy porównawcze danych PIAAC pokazują, że kobiety rzadziej niż mężczyźni wykonują w pracy zadania wymagające przetwarzania informacji, także w ramach tych samych zawodów (OECD, 2026; dla pierwszego cyklu badania: Pető i Reizer, 2021). W Polsce różnice między płciami wyraźnie zależą od grupy zawodowej.

Czytanie a kompetencje

W Polsce osoby, które sięgają po książki, uzyskują w teście rozumienia tekstu wynik średnio o 23 punkty wyższy niż osoby, które nie sięgają po nie nigdy. To prawie połowa odchylenia standardowego wyników w Polsce (51 punktów). Podobna przewaga występuje w innych krajach, choć jej wielkość jest zróżnicowana.

Sam fakt, że osoby czytające lepiej radzą sobie z tekstem, nie jest zaskakujący. Ciekawsze jest, ile z tej różnicy zostaje, gdy uwzględnimy wcześniejsze doświadczenia i cechy badanych (wykres 5). Po uwzględnieniu liczby książek w domu rodzinnym różnica spada do 13 punktów. Płeć, wiek i własne wykształcenie niewiele ją już zmieniają (różnica 12 punktów), a po dodaniu wykształcenia rodziców wynosi 7 punktów. Różnica wyraźnie się zmniejsza, ale nie znika. Tej pozostałej części nie można jednak przypisać samemu czytaniu, bo PIAAC nie pozwala ustalić kierunku zależności.

Wykres 5. Jak zmienia się różnica wyników rozumienia tekstu między czytającymi a nieczytającymi?

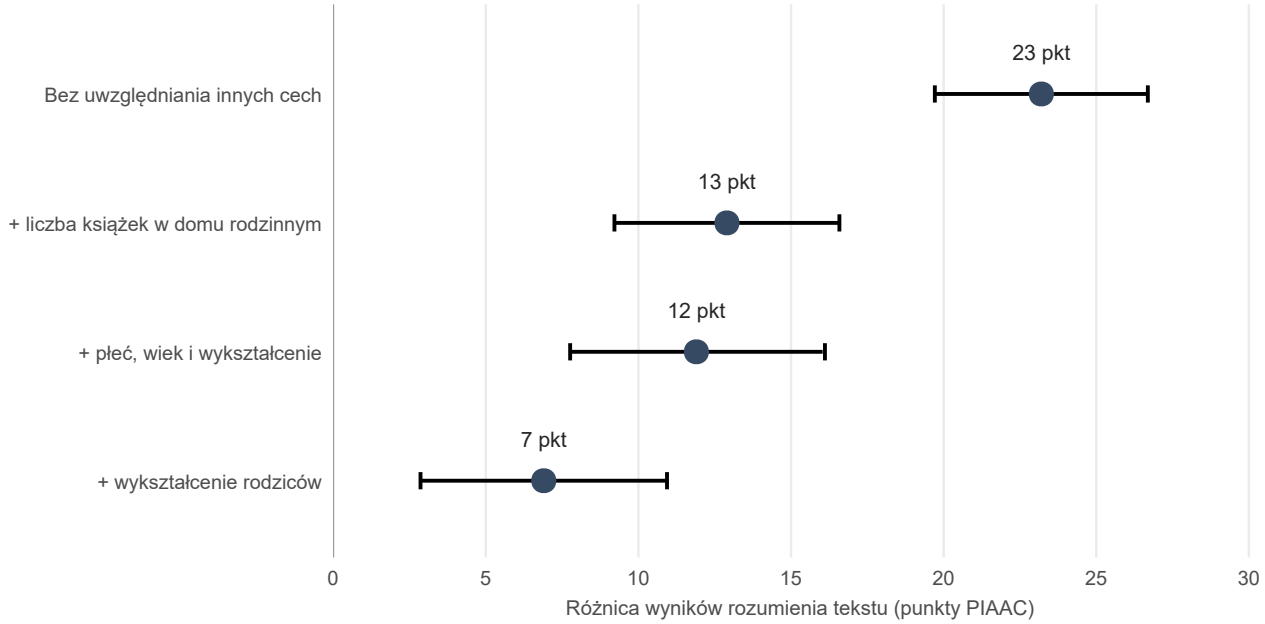

Różnica średnich wyników rozumienia tekstu między osobami, które sięgają po książki, a tymi, które nie sięgają po nie nigdy. Cała próba, $N \approx 5000$. Kolejne punkty pokazują wyniki po uwzględnieniu zmiennych wymienionych przy osi; liczba książek w domu rodzinnym dotyczy czasu, w którym respondent miał 14 lat. Kreski oznaczają 95-procentowe przedziały ufności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PIAAC 2023.

Dotąd mowa była o książkach. Obraz zmienia się, gdy przyjrzymy się czytaniu związanemu z pracą. W niemieckim badaniu NEPS, porównującym osoby w różnym wieku, u dorosłych z rozumieniem tekstu istotnie wiązało się właśnie czytanie zawodowe, a nie lektura w czasie

wolnym (Locher i Pfost, 2020)[5]. Poziom kompetencji rozumienia tekstu wiąże się więc z tym, jak często wykorzystuje się te kompetencje w codziennych sytuacjach, zwłaszcza w pracy zawodowej. Jednak to, czy w ogóle trafiamy do środowisk wymagających częstego kontaktu z tekstem, często zależy od warunków, w których dorastaliśmy.

Podobny wniosek płynie z najnowszych badań prowadzonych w IBE PIB nad trudnościami w czytaniu u dorosłych (Chyl-Tanaś i in., 2026). Wśród osób osiągających słabe wyniki były osoby z wyraźnymi trudnościami językowymi lub dyslektycznymi. Liczna grupa nie różniła się jednak od pozostałych badanych pod względem podstawowych zdolności związanych z czytaniem. To, co najsilniej odróżniało osoby słabo czytające od dobrze czytających, dotyczyło codziennych praktyk czytelniczych oraz liczby książek w domu rodzinnym.

Na podstawie danych PIAAC nie można jednoznacznie stwierdzić, czy częstsze czytanie prowadzi do wyższych kompetencji, czy też osoby o wyższych kompetencjach częściej czytają. Wyniki niemieckiego badania panelowego PIAAC-L, w którym przez kilka lat badano te same osoby, wskazują jednak, że u osób regularnie czytających kompetencje rozumienia tekstu rosną (Reder i in., 2020). Zmiana ta nie jest duża, ale może się kumulować w czasie. Oznacza to, że kompetencje i praktyki czytelnicze prawdopodobnie wzajemnie się wzmacniają przez całe dorosłe życie.

Czytanie a praca i zarobki

Praktyki czytelnicze wyraźnie różnią się w zależności od grupy zawodowej. Wśród osób pracujących po książki nie sięga nigdy 12% menedżerów, specjalistów i techników, a wśród osób wykonujących prace proste – 53% (wykres 6). Podobnie wygląda to w przypadku korespondencji czytanej poza pracą: codziennie czyta ją 45% menedżerów, specjalistów i techników oraz 17% osób wykonujących prace proste. Równie duże są jednak różnice między poziomami wykształcenia, a zawód i wykształcenie są ze sobą ściśle powiązane. Dane nie pozwalają rozstrzygnąć, który z tych czynników – wykształcenie czy zawód – ma większe znaczenie.

Różnice między grupami zawodowymi sugerują jednak, że codzienny kontakt z tekstem jest związany nie tylko z wykształceniem, ale także z tym, czego wymaga wykonywana obecnie praca. Wskazują na to również przywołane wyżej wyniki badania NEPS (Locher i Pfost, 2020). W praktyce oznacza to, że działania na rzecz czytelnictwa dorosłych ukierunkowane wyłącznie na grupy wyodrębnione według poziomu wykształcenia pomijają różnice związane z wymaganiami samej pracy.

[5] Autorzy wykorzystali dane z niemieckiego badania NEPS dla czterech grup wiekowych, od uczniów klasy 5 do osób powyżej 55. roku życia. Porównywali więc osoby w różnym wieku, a nie te same osoby w kolejnych latach. U uczniów czytanie w czasie wolnym wyraźnie wiąże się z rozumieniem tekstu, u dorosłych ten związek jest słaby. U dorosłych we wszystkich grupach wieku z rozumieniem tekstu istotnie wiąże się natomiast czytanie związane z pracą, także po uwzględnieniu wykształcenia i płci. Autorzy zaznaczają, że kierunek tej zależności pozostaje otwarty.

Wykres 6. Jak różnią się praktyki czytelnicze między grupami zawodowymi?

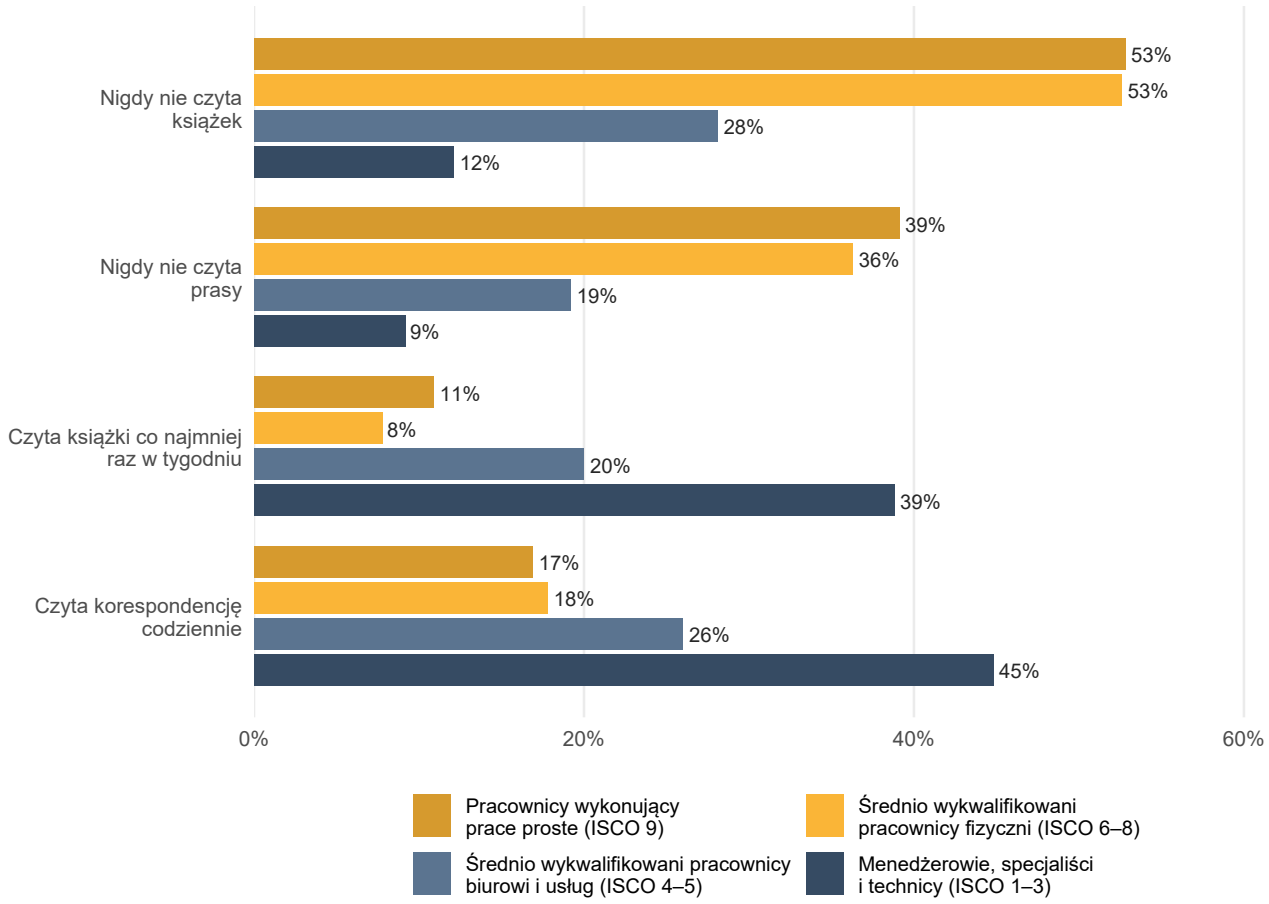

Osoby pracujące, $N \approx 3800$. Wykres pokazuje częstość czytania różnych rodzajów tekstów poza pracą według grup zawodowych (zob. „O danych"). Wykres nie pokazuje przedziałów ufności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PIAAC 2023.

Różnice w praktykach czytelniczych są odzwierciedleniem podziałów na rynku pracy. Osoby wykonujące zawody wymagające częstego kontaktu z tekstem częściej czytają także poza pracą. Wyższy jest wśród nich również poziom zarobków. Różnica w zarobkach wyraźnie słabnie jednak po uwzględnieniu tego, jaką pracę wykonują osoby częściej i rzadziej czytające.

Analizy danych PIAAC z innych krajów pokazują, że zaangażowanie w czytanie (*reading engagement*) wiąże się z wyższymi zarobkami (Reder, 2016, 2023). W Polsce różnica w stawce godzinowej między osobami czytającymi książki codziennie a nieczytającymi wynosi bez uwzględniania innych cech blisko 28% (wykres 7). Po uwzględnieniu wieku, płci, wykształcenia i liczby książek w domu rodzinnym różnica ta spada do około 9%. Po dodaniu grupy zawodowej i częstości czytania wskazówek lub instrukcji w pracy przestaje być istotna statystycznie. Istotne pozostają natomiast czytanie korespondencji poza pracą oraz czytanie wskazówek i instrukcji w pracy. Wyniki te opisują współwystępowanie, a nie wpływ czytania na zarobki: PIAAC jest

badaniem przekrojowym i nie pozwala ustalić kierunku zależności. **Wyższe zarobki są silniej związane z codziennym, praktycznym kontaktem z tekstem (korespondencją i materiałami zawodowymi) niż z czytaniem książek**[6].

Wykres 7. Czy osoby czytające książki zarabiają więcej?

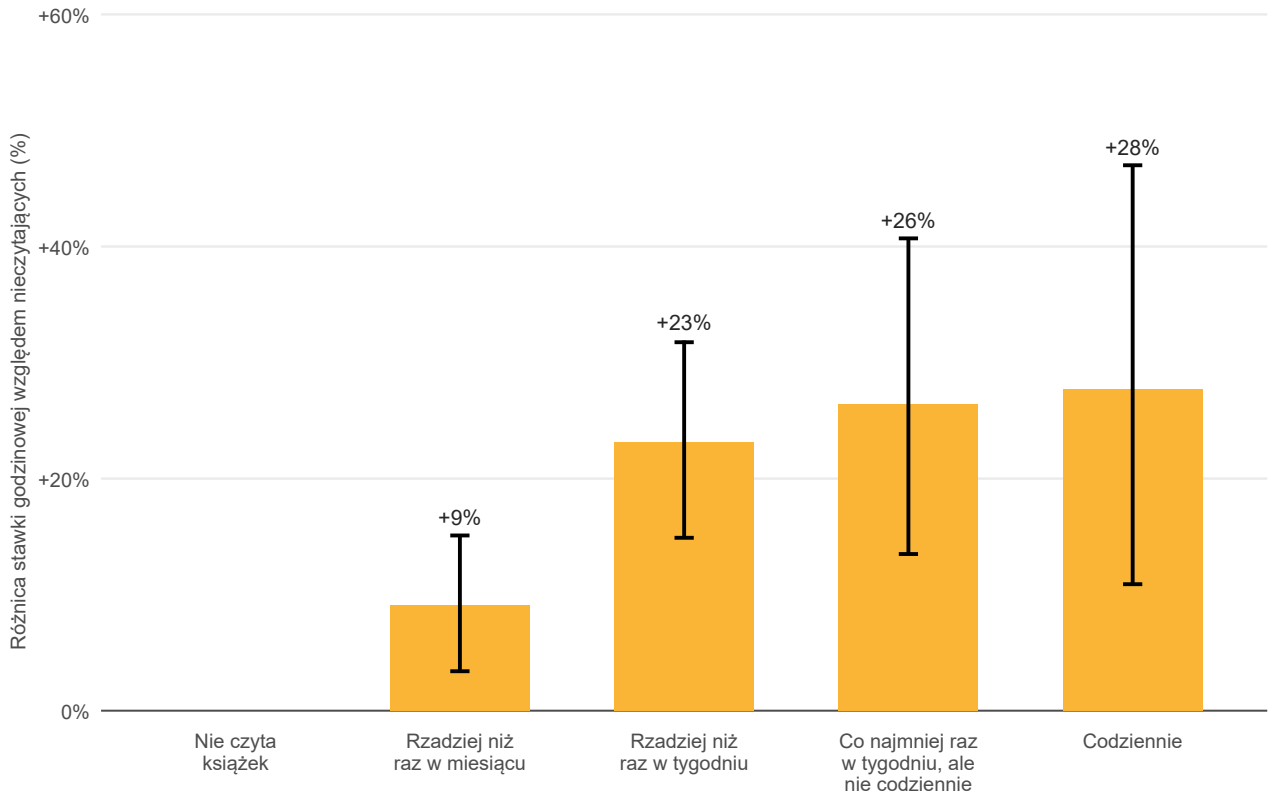

Pracownicy najemni w wieku 25 lat i więcej, $N \approx 1870$. Słupki pokazują, o ile procent przeciętna stawka godzinowa jest wyższa niż wśród osób, które nigdy nie sięgają po książki. Są to różnice bez uwzględniania innych cech. Po uwzględnieniu wieku, płci, wykształcenia, liczby książek w domu rodzinnym, grupy zawodowej i czytania instrukcji w pracy przestają być istotne statystycznie. Kreski oznaczają 95-procentowe przedziały ufności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PIAAC 2023.

Czytanie a zadowolenie z życia

Pod względem zadowolenia z życia prawie nie ma różnicy między osobami czytającymi a nieczytającymi. Wśród osób, które nie sięgają po książki, około 73% ocenia swoje życie pozytywnie, a wśród czytających codziennie jest to blisko 78% (wykres 8). Ta niewielka różnica nie jest w danych PIAAC istotna statystycznie.

[6] Zbieżny wynik przynoszą analizy OECD na danych z 31 krajów: częstsze wykorzystywanie czytania w pracy wiąże się z wynagrodzeniem wyższym o około 5%, nawet po uwzględnieniu wyniku testu kompetencji, wykształcenia, zawodu, branży i formy zatrudnienia (OECD, 2026).

Interpretując ten wynik, trzeba pamiętać, że osoby czytające częściej są lepiej wykształcone i częściej pochodzą z domów, w których było więcej książek. Po uwzględnieniu wieku, wykształcenia i liczby książek w domu rodzinnym przewaga osób czytających codziennie zmniejsza się z około 5 do 3 punktów procentowych i również nie jest istotna statystycznie.

Wykres 8. Czy osoby czytające książki są bardziej zadowolone z życia?

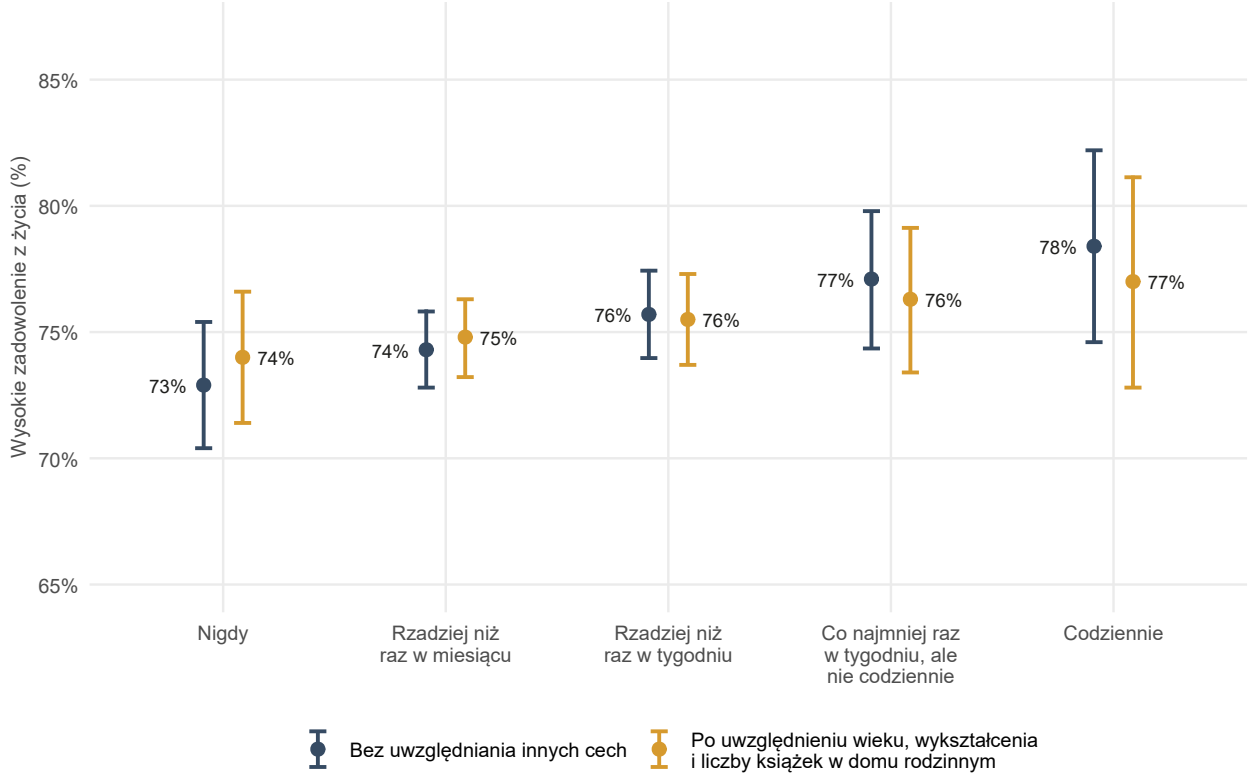

Odsetek osób deklarujących wysokie zadowolenie z życia, czyli 7–10 punktów na skali 0–10. *N* = 4991. Pierwsza seria pokazuje wyniki bez uwzględniania innych cech, druga po uwzględnieniu wieku, wykształcenia i liczby książek w domu rodzinnym, gdy respondent miał 14 lat. Różnice między grupami nie są istotne statystycznie. Kreski oznaczają 95-procentowe przedziały ufności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PIAAC 2023.

Nie wiadomo też, czy to czytanie sprzyja dobrostanowi, czy raczej osoby bardziej zadowolone z życia częściej sięgają po książki. Takie osoby mogą mieć większe poczucie stabilizacji i więcej wolnego czasu. Ku tej drugiej interpretacji skłaniają się autorzy i autorki badań Biblioteki Narodowej: wzrostowi czytelnictwa między 2022 a 2023 rokiem towarzyszyła wyraźna poprawa wskaźników dobrostanu (Zasacka i in., 2024). Dane przekrojowe nie pozwalają rozstrzygnąć, który kierunek jest dominujący.

Badania podłużne sugerują jednak, że regularne czytanie może sprzyjać dobrostanowi. W europejskim badaniu SHARE, obejmującym osoby w wieku 50 lat i więcej, codzienne czytanie wiązało się w kolejnych latach z niższym ryzykiem depresji i mniejszym poczuciem samotności (Węziak-Białowolska i in., 2023; por. Mock i Smale, 2023). Na podobnym założeniu opierają się programy wspólnego czytania (*shared reading*), prowadzone także w polskich bibliotekach

publicznych w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa (Narodowe Centrum Kultury, 2026; por. Lis, 2026).

Jak interpretować te wyniki?

Związki czytania z kompetencjami i zarobkami można interpretować na trzy sposoby.

Czytanie może pomagać w rozwijaniu kompetencji. Osoby, które częściej czytają, zwykle lepiej radzą sobie z tekstem. Szczególnie ważne jest czytanie związane z pracą, bo pozwala regularnie wykorzystywać i rozwijać te umiejętności. Nie wszyscy jednak wykorzystują w pracy swoje kompetencje: według OECD w krajach członkowskich ponad jedna piąta osób o wysokich kompetencjach rozumienia tekstu pracuje w zawodach, w których czyta się rzadko (OECD, 2026).

Czytanie jest silnie związane z pochodzeniem i wykształceniem. Książki częściej czytają osoby z wyższym wykształceniem oraz te, które wychowały się w domach z większą liczbą książek. Po uwzględnieniu tych czynników związki między czytaniem a kompetencjami i zarobkami są wyraźnie słabsze. Pokazuje to, jak ważne dla praktyk czytelniczych są środowisko rodzinne i wykształcenie. PIAAC opisuje przy tym tylko jedną stronę czytania: jego związki z kompetencjami, pracą i zarobkami. Nie mierzy tego, czym czytanie jest dla ludzi jako uczestnictwo w kulturze.

Czytanie i kompetencje mogą się wzajemnie wzmacniać. Działa to w obie strony: czytanie może rozwijać kompetencje, a wyższe kompetencje wiążą się z większymi możliwościami dalszej nauki i pracy wymagającej korzystania z tekstu. Taka praca pozwala te umiejętności dalej rozwijać. Badania podłużne sugerują, że oba kierunki działają jednocześnie[7].

Podsumowanie

W badaniu PIAAC czytelnictwo w Polsce wypada na tle innych krajów słabo, a w EU-SILC nieco powyżej średniej UE. Według badania EU-SILC przynajmniej jedną książkę w ciągu roku przeczytało 55% dorosłych, według badań Biblioteki Narodowej było to 43% w 2023 roku; różnica wynika ze sposobu zadawania pytania i zakresu badanej populacji (zob. „O danych"). Niezależnie od miary wyniki pozostają wyraźnie niższe niż np. w krajach nordyckich i w Estonii. Przykład tych krajów pokazuje, że regularny kontakt z książką może obejmować znacznie większą część dorosłych niż w Polsce, nie tylko osoby z najwyższym wykształceniem.

Nie ma jednego „czytania dorosłych". Są różne praktyki tekstowe, a każda z nich wiąże się z czym innym: książki – najsilniej ze środowiskiem rodzinnym, a teksty zawodowe i korespondencja – z wymaganiami pracy. Czytanie w Polsce jest zjawiskiem bardziej zróżnicowanym, niż można by

[7] Badanie panelowe PIAAC-L, w którym te same osoby badano kilkakrotnie, dokumentuje dwukierunkową relację między praktykami a kompetencjami, zgodną z modelem „sprzężenia zwrotnego" (*practice engagement theory*; Reder i in., 2020).

sądzić, patrząc wyłącznie na statystyki dotyczące książek. Dla wielu dorosłych najczęstszą formą kontaktu z tekstem są korespondencja i materiały związane z pracą. Oznacza to, że wskaźnik czytelnictwa książek i miary codziennego kontaktu z tekstem odpowiadają na różne pytania, a uwzględnienie obu pozwala lepiej zrozumieć, jak dorośli korzystają z tekstu w pracy i w życiu codziennym.

Osoby częściej czytające osiągają wyższe wyniki w zakresie rozumienia tekstu i częściej pracują w zawodach wymagających kontaktu z tekstem. Po uwzględnieniu wykształcenia, środowiska rodzinnego i charakteru wykonywanej pracy różnice te słabną: w przypadku zarobków przestają być istotne statystycznie, w przypadku rozumienia tekstu pozostają widoczne. Wyniki sugerują, że kompetencje i praktyki czytelnicze wzajemnie się wzmacniają. Kontakt z tekstem ma więc znaczenie nie tylko w okresie edukacji szkolnej, lecz także w dorosłości.

Liczba książek w domu rodzinnym wyraźnie wiąże się z praktykami czytelniczymi w dorosłości, a pośrednio także z kompetencjami i wykonywaną pracą. Oznacza to, że działania promujące czytelnictwo powinny uwzględniać nierówności edukacyjne i kulturowe oraz wspierać środowiska sprzyjające czytaniu i innym praktykom tekstowym zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i wśród dorosłych.

O danych

Badanie PIAAC. Programme for the International Assessment of Adult Competencies to międzynarodowe badanie kompetencji dorosłych, prowadzone przez OECD. W drugim cyklu badania wywiady i testy przeprowadzono w Polsce od września 2022 roku do kwietnia 2023 roku, a wyniki opublikowano w 2024 roku (Sitek i in., 2024). Z wylosowanej próby 9804 osób w badaniu wzięło udział 5013 osób w wieku 16–65 lat, a wyniki testu kompetencji uzyskano dla 4908 z nich. Badanie łączy test kompetencji (rozumienie tekstu, rozumowanie matematyczne, adaptacyjne rozwiązywanie problemów) z kwestionariuszem o praktykach, wykształceniu, pracy, warunkach życia oraz innych cechach respondentów. Dane o zarobkach są dostępne dla ok. 2000 pracowników najemnych; w analizach zarobków wykorzystujemy podpróbę osób w wieku 25 lat i więcej ($N \approx 1870$).

Rozumienie tekstu. PIAAC definiuje je jako zdolność wyszukiwania informacji w tekstach pisanych, odczytywania ich znaczeń oraz oceny tekstów i refleksji nad nimi, po to, by osiągać własne cele, pogłębiać wiedzę i uczestniczyć w życiu społecznym.

Praktyki czytelnicze. Pytania o nie zadawane są w PIAAC osobno dla pracy i dla życia poza nią. Blok dotyczący życia poza pracą wyraźnie wyłącza czytanie wykonywane w pracy, a obejmuje czytanie z ekranu komputera, tabletu i innych urządzeń, a dla osób uczących się także lekturę w ramach nauki. Skala odpowiedzi ma pięć kategorii, od „nigdy" do „codziennie", i dotyczy częstości czytania, a nie trudności czytanych tekstów. Na wykresach 1 i 2 pięć kategorii połączono w trzy:

„nigdy", „rzadziej niż raz w tygodniu" (odpowiedzi „rzadziej niż raz w miesiącu" oraz „rzadziej niż raz w tygodniu, ale przynajmniej raz w miesiącu") i „raz w tygodniu lub częściej" (odpowiedzi „przynajmniej raz w tygodniu, ale nie codziennie" oraz „codziennie"). Ze względu na zaokrąglenia odsetki mogą nie sumować się do 100%. Pozycja „książki" oznacza w obu blokach co innego: w bloku dotyczącym pracy są to publikacje naukowe i branżowe, a poza pracą beletrystyka i literatura faktu.

Zadowolenie z życia. Mierzone jest w PIAAC na skali od 0 do 10. Za wysokie zadowolenie przyjmujemy w tym opracowaniu odpowiedzi od 7 do 10. Jest to nasza konwencja analityczna, a nie kategoria wyróżniona w narzędziu badawczym.

Grupy zawodowe. Kategorie zawodowe w tym opracowaniu to zagregowane grupy Międzynarodowego Standardu Klasyfikacji Zawodów (ISCO), stosowane standardowo w badaniach OECD: menedżerowie, specjaliści i technicy (ISCO 1–3), średnio wykwalifikowani pracownicy biurowi i usług (ISCO 4–5), średnio wykwalifikowani pracownicy fizyczni (ISCO 6–8) oraz pracownicy wykonujący prace proste (ISCO 9). Kategorie te są uproszczeniem: w każdej z nich mieszczą się osoby o bardzo zróżnicowanych zadaniach zawodowych, dochodach i warunkach pracy. Analizy dotyczące zawodów obejmują wyłącznie osoby pracujące, a więc nie odnoszą się do osób uczących się, przebywających na emeryturze ani niepracujących.

Porównywalność z badaniami czytelnictwa. PIAAC obejmuje osoby w wieku 16–65 lat. Badania czytelnictwa Biblioteki Narodowej prowadzone są na próbie osób w wieku 15 lat i więcej, bez górnej granicy wieku, obejmują więc również osoby starsze, wśród których czytelnictwo książek jest wyraźnie niższe: w 2023 roku 40% w grupie 60–70 lat i 32% powyżej 70. roku życia, wobec 45% w grupie 19–59 lat. Wskaźnik dla populacji 15+ jest więc prawdopodobnie niższy, niż byłby dla populacji w wieku PIAAC. Biblioteka Narodowa nie publikuje wskaźnika ograniczonego górną granicą wieku, więc dokładne porównanie nie jest możliwe.

Jakość wyników testu. Wyniki badania PIAAC dla Polski należy interpretować z ostrożnością. Raporty OECD dotyczące PIAAC 2023 oraz polski raport krajowy wskazują na problemy związane z nietypowymi wzorcami odpowiedzi podczas testu, które mogą prowadzić do zaniżenia wyników pomiaru kompetencji. Zastrzeżenie to dotyczy wyników testu kompetencji. W niniejszej publikacji analizujemy również deklarowane przez respondentów praktyki i nawyki czytelnicze, pochodzące z kwestionariusza – należy je odróżnić od wyników pomiaru kompetencji.

Jak szacowano wyniki. Wszystkie oszacowania ważono wagą populacyjną, a błędy standardowe liczono metodą replikacyjną BRR (80 wag replikacyjnych, współczynnik Faya 0,3). W porównaniu międzynarodowym (wykres 1) stosowano metody replikacyjne przyjęte w poszczególnych krajach. Kompetencje analizowano z wykorzystaniem 10 wartości prawdopodobnych (*plausible values*) łączonych regułami Rubina. Przedziały ufności podawane są na poziomie 95%; dla odsetków obliczano je metodą logitową. Różnice w zarobkach (wykres 7) oszacowano w modelu dla logarytmu stawki godzinowej i przeliczono na procenty, a ich przedziały ufności – metodą delty. Odsetki na wykresie 8 to oszacowania brzegowe z modelu regresji logistycznej.

EU-SILC. European Union Statistics on Income and Living Conditions to europejskie badanie warunków życia koordynowane przez Eurostat. Dane dotyczące czytelnictwa (wskaźnik ilc_scp27) pochodzą z modułu uczestnictwa społeczno-kulturowego (2022); EU-SILC traktuje czytanie książek jako jeden ze wskaźników uczestnictwa w kulturze, obok sportu, wolontariatu i udziału w wydarzeniach kulturalnych.

Michał Sitek – socjolog, adiunkt i ekspert w Zespole Systemu Kwalifikacji IBE PIB. Specjalizuje się w metodologii badań edukacyjnych, socjologii edukacji i socjologii ekonomicznej. Uczestniczył w przygotowaniu wielu międzynarodowych badań edukacyjnych i jest współautorem raportów z tych badań. Kierował polską częścią Międzynarodowego Badania Umiejętności Osób Dorosłych PIAAC 2023.

Dr hab. Krzysztof Biedrzycki, prof. UJ i IBE PIB – główny ekspert ds. badań i analiz w ramach projektu „Przygotowanie i realizacja międzynarodowych badań edukacyjnych w obszarze kompetencji kluczowych". Współautor z E. B. Ostrowską i M. Chrzanowskim książki *Błąd w dydaktyce. Przyczyny powstawania, mechanizmy, szanse dydaktyczne*.

Bibliografia

Biedrzycki, K. (2025). *Praktyki czytelnicze polskich uczniów*. Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy. https://doi.org/10.24131/a20250626

Chyl-Tanaś, K., Szczerbiński, M. i Pokropek, A. (2026). Cognitive underpinnings of functional reading difficulties in Polish adults. *Brain Sciences, 16*(5), 438. https://doi.org/10.3390/brainsci16050438

Chymkowski, R., Koryś, I. i Zasacka, Z. (2026). *Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2025 roku. Komunikat*. Biblioteka Narodowa.

GUS. (2025). *Uczestnictwo ludności w kulturze w 2024 r*. Główny Urząd Statystyczny i Urząd Statystyczny w Krakowie.

Kaźmierczak, J. i Bulkowski, K. (red.). (2023). *Przeczytać i zrozumieć. Wyniki międzynarodowego badania osiągnięć czwartoklasistów w czytaniu – PIRLS 2021*. Instytut Badań Edukacyjnych. https://doi.org/10.24131/9788367385282

Kaźmierczak, J. i Bulkowski, K. (red.). (2024). *Polscy piętnastolatkowie w perspektywie międzynarodowej. Wyniki badania PISA 2022*. Instytut Badań Edukacyjnych. https://doi.org/10.24131/9788367385732

Lis, B. (2026). *Czytelnictwo osób starszych (60+). Raport z badań*. Instytut Książki.

Locher, F. M. i Pfost, M. (2020). The relation between time spent reading and reading comprehension throughout the life course. *Journal of Research in Reading, 43*(1), 57–77. https://doi.org/10.1111/1467-9817.12289

Mock, S. E. i Smale, B. (2023). The relationship of diverse leisure activities with flourishing. *Frontiers in Psychology, 14*, 1130906. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1130906

Motrenko, J. B., Chymkowski, R., Zasacka, Z. i Koryś, I. (2025). *Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2024 roku*. Biblioteka Narodowa.

Narodowe Centrum Kultury. (2026). *Ewaluacja podsumowująca efekty realizacji Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025. Raport końcowy* (oprac. Evalu Sp. z o.o.).

OECD. (2026). *How workers use, or don't use, their skills in the workplace*. Getting Skills Right. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/0e7c6dc9-en

Pető, R. i Reizer, B. (2021). Gender differences in the skill content of jobs. *Journal of Population Economics, 34*(3), 825–864. https://doi.org/10.1007/s00148-021-00825-6

Reder, S. (2016). Skill use: Engagement in reading, writing and numeracy practices. W: A. Grotlüschen, D. Mallows, S. Reder i J. Sabatini, *Adults with low proficiency in literacy or numeracy* (OECD Education Working Papers, nr 131). OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/5jm0v44bnmnx-en

Reder, S. (2023). Adults' reading engagement and wellbeing in Aotearoa New Zealand. *PLoS ONE, 18*(9), e0286706. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0286706

Reder, S., Gauly, B. i Lechner, C. (2020). Practice makes perfect: Practice engagement theory and the development of adult literacy and numeracy proficiency. *International Review of Education, 66*, 267–288. https://doi.org/10.1007/s11159-020-09830-5

Sieben, S. i Lechner, C. M. (2019). Measuring cultural capital through the number of books in the household. *Measurement Instruments for the Social Sciences, 1*, 1. https://doi.org/10.1186/s42409-018-0006-0

Sitek, M., Pokropek, A., Penszko, P., Chyl, K. i Haman, J. (2024). *Główne wyniki międzynarodowego badania umiejętności dorosłych PIAAC 2023*. Instytut Badań Edukacyjnych. https://doi.org/10.24131/978-83-68313-39-0

Węziak-Białowolska, D., Białowolski, P. i Sacco, P. L. (2023). Mind-stimulating leisure activities: Prospective associations with health, wellbeing, and longevity. *Frontiers in Public Health, 11*, 1117822. https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1117822

Zasacka, Z., Chymkowski, R. i Koryś, I. (2024). *Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2023 roku.* Biblioteka Narodowa.

Autorzy: Michał Sitek, Krzysztof Biedrzycki
Redakcja językowa i korekta: Marta Zuchowicz
Projekt okładki i skład: Marcin Kot
Ilustracja na okładce: Marcin Kot

Przy opracowaniu niniejszej publikacji narzędzia sztucznej inteligencji (AI) wykorzystano wyłącznie pomocniczo do tworzenia, weryfikacji, poprawiania i optymalizacji kodu analitycznego (skryptów), przygotowywania i modyfikacji kodu generującego wykresy na podstawie wyników analiz oraz wsparcia autorów w zakresie korekty językowej i upraszczania tekstu. Wszystkie rezultaty działania AI zostały zweryfikowane i zatwierdzone przez autorów oraz redakcję.

Wydawca:
Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy
ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa
tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH
Państwowy Instytut Badawczy

https://x.com/ibe_edu

https://www.facebook.com/IBEPIB/

www.linkedin.com/company/ibe_edu

Warszawa 2026

DOI: 10.24131/a20261106

Copyright © Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy 2026

Publikacja dostępna na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowa.

Wzór cytowania:

Sitek, M. i Biedrzycki, K. (2026). *Praktyki czytelnicze dorosłych w Polsce*. Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy.

Opracowanie powstało w ramach projektu „Przygotowanie i realizacja międzynarodowych badań edukacyjnych w obszarze kompetencji kluczowych" (FERS.01.04-IP.05-016/23) finansowanego ze środków Unii Europejskiej oraz środków budżetu państwa w ramach programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027 (FERS).